

EUGENIA ZAHARIA

(29 ianuarie 1921 – 27 iunie 2010)

Eugenia Zaharia s-a născut la București, în data de 29 ianuarie 1921, fiind a treia fiică a unei familii modeste. Tatăl său, Vasile Zaharia, absolvent al Conservatorului din București, era la data nașterii sale instrumentist la Teatrul Național și la Filarmonică, fiind chiar unul dintre membrii fondatori ai Societății Filarmonice Române. Mama sa, Maria, casnică, avea să își dedice viața îngrijirii și creșterii copiilor, la fel cum aveau să facă mai târziu și cele două surori mai mari, Sofia și Elena.

Între 1928 și 1932 urmează cursurile școlii primare, la Școala Mecet (Școala de stat P. S. Aurelian), iar din 1933, după o pauză de un an, din cauza unei epidemii de scarlatină, urmează cei opt ani de curs liceal în cadrul Școlii ortodoxe (Liceul Zoe Romniceanu) din București.

În anul 1940 este admisă la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, secția Istorie, ale cărei cursuri le absolvă cu o diplomă de licență în anul 1945, în pofida războiului. A avut șansa de a audia cursurile unor mari profesori, între care îi amintim pe Gh. Brătianu, I. D. Ștefănescu, N. Bănescu,

Th. Sauciuc-Săveanu, I. Andrieșescu, Victor Papacostea, C. C. Giurescu și nu în ultimul rând pe Ion Nestor, urmașul lui Andrieșescu la catedră, cel care avea să-i devină mentor și model.

Colaborarea cu Ion Nestor începe chiar de la terminarea studiilor, în vara anului 1945, când participă la prima sa săpătură arheologică alături de acesta, la Sărata Monteoru, celebra stațiune aparținând epocii bronzului, de care avea să își lege ulterior întreaga viață și activitate științifică.

Situația tulbură de după război face ca abia în 1947 să fie numită preparator în cadrul Muzeului Național de Artă și Arheologie, la secția de Artă Medievală Românească, unde activează vreme de câțiva ani, ajungând chiar directorul secției. În 1949 devine colaborator științific în cadrul Institutului de Istoria Artei, lucrând la tema „Arta veche studiată pe tehnice”.

În iulie 1950 este numită asistent la Muzeul Național de Antichități, devenit în 1956 Institutul de Arheologie al Academiei Române, instituție de care se leagă apoi întreaga carieră științifică a Eugeniei Zaharia. La 1 ianuarie 1951, demisionează de la Muzeul Național de Artă și Arheologie și de la Institutul de Istoria Artei pentru a se dedica exclusiv cercetărilor arheologice.

Primele două decenii de activitate, deși productive profesional, aveau să fie umbrite de dese persecuții și epurări pe criterii politice caracteristice acestei epoci, care au afectat-o în mod direct, din cauza „originii nesănătoase” a bunicului său, Basil Zaharoff, dar și a sistemului rigid, copiat după cel sovietic, de selecționare și promovare a cadrelor. Din aceste motive, ca și alți colegi de generație, Eugenia Zaharia a reușit să își susțină doctoratul abia în anul 1968, cu o teză despre propriile cercetări de la Dridu, dedicate arheologiei perioadei de formare a poporului român.

Activitatea arheologică a Eugeniei Zaharia se leagă în primul rând de marile și îndelungatele săpături de la Sărata Monteoru, Dridu și Bratei, unde l-a secondat fără întrerupere pe Ion Nestor și unde a colaborat cu atâția alți emuli ai profesorului, precum Ligia Bârză și A. D. Alexandrescu. În afara acestor importante șantiere, Eugenia Zaharia a mai participat și la săpăturile de la Glina (1947), Zimnicea (1948–1949), Stoicani și Balintești (1950), Glăvăneștii Vechi și Corlăteni (1950), Leț (1955), Coșereni (1963) și Ariușd (1968, 1970–1975, 1979). Între 1969 și 1971 a participat și la săpăturile din necropola romană de la Sirmium (Serbia, fosta R. S. F. Iugoslavia).

Inflexibilitatea sa ideologică și spirituală, neapartenența la Partidul Comunist, au ținut-o departe chiar și de călătoriile de studii în spațiul comunist. Abia în 1970 reușește să ajungă în Cehoslovacia, pentru o documentare legată de problemele epocii bronzului, urmată de participarea la Congresul UISPP din 1971 de la Belgrad. Prima și singura ieșire în afara „lagărului socialist” a avut loc în iarna 1979–1980, în R. F. Germania, cu o bursă DAAD, pentru doar două luni.

Cercetările de teren ale Eugeniei Zaharia au fost întotdeauna încununare de publicarea rezultatelor, sub formă monografică, prin rapoarte de săpături sau studii.

În anul 1984, Eugenia Zaharia a fost pensionată la atingerea limitei legale de vârstă, dar a rămas și după această dată dedicată meseriei și atașată Institutului de Arheologie, pe care l-a slujit cu devotament și modestie până în ultimul an al vieții.

Influențată decisiv de Ion Nestor, Eugenia Zaharia a urmat îndeaproape spiritul magistrului său și a păstrat, cu multă dedicare, memoria operei sale științifice, dar și a profilului său uman, caracterizat prin autodisciplină, moralitate și, nu mai puțin, generozitate.

Lista lucrărilor:

Volume:

1. *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, Ed. Academiei, București, 1967, 272 p.
2. *Populația românească în Transilvania în secolele VII–VIII (Cimitirul 2 de la Bratei)*, București, 1977, 139 p.

Studii:

1. *Die Lockenringe von Sărata Monteoru und ihre typologischen und chronologischen Beziehungen*, Dacia N.S. 3, 1959, p.103–134.
2. *Considerations sur la civilisation de Criș à la lumière de sondage de Leț*, Dacia N.S. 6, 1962, p. 5–51.
3. *Das Gräberfeld von Balintești-Cioinagi und einige Fragen der Bronzezeit in der Moldau*, Dacia N.S. 7, 1963, p. 139–176.
4. *Considerații despre cultura Criș pe baza sondajelor de la Leț*, SCIV 15, 1964, 1, p. 19–44.
5. *Cercetarea Hallstatt-ului timpuriu în România*, SCIV 16, 1965, 3, p. 451–462.
6. *Remarques sur le Hallstatt ancien de Transylvanie. Fouilles et trouvailles de Mediaș, 1958*, Dacia N.S. 9, 1965, p. 83–104.
7. *Angaben über die Boian-Giulești-Kultur. Die Siedlung von Leț*, Dacia N.S. 11, 1967, p. 5–38.
8. *Sur la période de transition de néolithique à l'âge du bronze dans l'aire des civilisations de Cucuteni et de Gumelnița*, Dacia N.S. 12, 1968, p. 17–44.
9. *Un tesoro di pugnali d'oro e di asce d'argento dell'età del bronzo*, FastiArcheologici 18-19, 1963-1964 (1968), p. 125–127 (în colaborare cu Octavian Iliescu).
10. *Câteva observații despre arheologia și istoria secolelor VIII–XI pe teritoriul R.S. România*, Aluta 1, 1969, p. 115–130.
11. *Probleme ale epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, Aluta 2, 1970, p. 63–69.
12. *Importanța arheologiei în cercetarea istorică și legăturile ei cu izvoarele scrise, cu istoria artei și cu restaurarea monumentelor istorice*, Aluta 3, 1971, p. 167–174.
13. *Sur le développement de l'archéologie et la numismatique en Roumanie*, RRH 10, 1971, 1, p. 107–127 (în colaborare cu Bucur Mitrea).
14. *Données sur l'archéologie des IVe–XIe siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu*, Dacia N.S. 15, 1971, p. 269–288.
15. *Sur la civilisation Monteoru (Age du bronze)*, în *Actes du VIIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Tom III, Rapports et corapports, Belgrad, 1973, p. 52–60.
16. *Les sources archéologiques de la continuité daco-romaine*, Apulum 12, 1974, p. 279–294.
17. *Dès migrations indo-européennes et orientales aus invasions slaves*, Archéologia 91, 1976, p. 40–45.

18. *Rolul Dobrogei în istoria formării poporului român și a statului medieval românesc*, Peuce 6, 1977, p. 203–206.
19. *Importanța cercetărilor de la Bratei*, Contemporanul, 31 martie 1978.
20. *Despre începutul culturii Monteoru*, Aluta 10–12, 1978–1979, p. 33–37.
21. *Rolul istoric al obștilor sătești. Contribuție la istoria românilor în mileniul I. Închinare țărănimii române*, Acta Moldaviae Meridionalis 2, 1980, p. 133–156.
22. *Organizarea social-economică și militar-politică a românilor în mileniul I. Satele devălmașe de tip vrâncean*, Vrancea 4, 1981, p. 141–147.
23. *The Romanians, Descendants of glorious Forerunners*, în *Romania, Pages of History*, București, 1980.
24. *Über die Frühmittelalterlichen Dörfgemeinschaften. Die sozial-ökonomische und militär-politische Rolle*, RESEE 19, 1981, 3, p. 543–554.
25. *Cultura Dridu și problemele arheologiei și istoriei și istoriei sec. VIII–XI*, Carpica 14, 1982, p. 87–91.
26. *La culture de Monteoru. L'étape des debuts à la lumiere des fouilles de Sărata Monteoru*, Dacia, N.S. 31, 1987, p. 21–50.
27. *Continuitatea daco-romană între secolele IV–XI în lumina cercetărilor de la Bratei*, AARMSI IV, 1990, t. 12.
28. *Descoperiri ale culturii Monteoru în sud-estul Transilvaniei*, TD 11 1990, p. 33–37.
29. *La culture de Monteoru. Sa deuxième étape de développement à la lumière des fouilles de Sărata Monteoru (dép. de Buzău) (II)*, Dacia N.S. 34, 1990, p. 23–52.
30. *La culture de Monteoru. La IIIe étape Mlc2. Les fouilles de Sărata Monteoru*, Dacia N.S. 35, 1991, p. 61–92.
31. *La Culture de Monteoru. Les IVe–V^e étapes. Les Fouilles de Sărata Monteoru*, Dacia N.S. 37, 1993, p. 15–38.
32. *Descoperirile de la Bratei și importanța lor pentru arheologia și istoria secolelor IV–V pe teritoriul României*, Mousaios 4, 1994, 1, p. 149–152.
33. *Contextul social-politic al apariției statelor medievale românești*, Mousaios 4, 1194, 2, p. 9–16.
34. *La station no. 2 de Bratei, dép. de Sibiu (VIe–VIIIe siècles)*, Dacia N.S. 38–39, 1995–1996, p. 297–356.
35. *Despre Țara Vrancei. Țara Mioriței*, Mousaios 9, 2004, p. 137–140.
36. *Colecții și muzee distruse*, Ziarul financiar, 16 ianuarie 2006.
37. *Câteva informații despre pierderea unor valori din patrimoniul național și particular*, Mousaios 9, 2006, p. 307–312.

Rapoarte:

38. *Așezările din epoca barbariei. Lucrările de pe șantierul de la Sărata-Monteoru 1949*, SCIV 1, 1950, p. 53–56 (în colaborare cu Ion Nestor).
39. *Cercetarea așezărilor omenești din societatea primitivă precum și formale sclavagiste și regiunea Siret-Prut-Dunăre*, SCIV 1, 1950, p. 55–68 (în colaborare cu Mircea Petrescu-Dâmbovița, Vladimir Dumitrescu, Adrian Florescu, E. Negruți, P. Poghirc).
40. *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950*, SCIV 2, 1951, 1, p. 51–76 (în colaborare cu Ion Nestor, A. D. Alexandrescu, Eugen Comșa, Vlad Zirra).
41. *Săpăturile arheologice de la Sărata-Monteoru, în campania anului 1950*, SCIV 2, 1951, 1, p. 159–168 (în colaborare cu A. D. Alexandrescu).
42. *Șantierul Sărata-Monteoru*, SCIV 4, 1953, 1–2, p. 69–89 (în colaborare cu Ion Nestor, A. D. Alexandrescu, Vlad Zirra).
43. *Șantierul arheologic Sărata-Monteoru (1954) (r. Buzău, reg. Ploiești)*, SCIV 6, 1955, 3–4, p. 497–513 (în colaborare cu Ion Nestor).

44. *Săpăturile de la Sărata Monteoru din 1955 (r. Buzău, reg. Ploiești)*, Materiale 4, 1957, p. 187–194 (în colaborare cu Ion Nestor).
45. *Săpăturile de la Sărata Monteoru (r. Buzău, reg. Ploiești)*, Materiale 5, 1959, p. 511–518 (în colaborare cu Ion Nestor).
46. *Sondajele de la Dridu*, Materiale 5, 1959, p. 547–553 (în colaborare cu Ion Nestor).
47. *Săpăturile de la Sărata Monteoru*, Materiale 6, 1959, p. 519–514 (în colaborare cu Ion Nestor).
48. *Săpăturile de la Dridu*, 1957, Materiale 6, 1959, p. 593–603 (în colaborare cu Ion Nestor).
49. *Morminte sarmatice descoperite la Cioinagi în 1949 (r. Tg. Borești, reg. Galați)*, Materiale 6, 1959, p. 897–902.
50. *Săpăturile de la Sărata Monteoru*, Materiale 7, 1961, p. 513–517 (în colaborare cu Ion Nestor).
51. *Săpăturile de la Mediaș*, Materiale 7, 1961, p. 171–178 (în colaborare cu Ion Nestor).
52. *Săpăturile de la Dridu (r. Urziceni, reg. Ploiești)*, Materiale 7, 1961, p. 561–569. (în colaborare cu Ion Nestor).
53. *Săpăturile de la Dridu*, Materiale 8, 1962, p. 661–665. (în colaborare cu Ion Nestor).
54. *Sondajele de la Bratei din 1959 (r. Mediaș)*, Materiale 8, 1962, p. 623–631.
55. *Principalele rezultate ale săpăturilor de la Ariușd (1968–1973)*, StComSf. Gheorghe, 1973, p. 26–35.
56. *Stațiunea arheologică de la Sărata Monteoru*, Studii și cercetări de istorie buzoiană 1, 1973, p. 15–29.
57. *Date preliminare despre rezultatele săpăturilor de la Ariușd 1968–1973*, StComSf. Gheorghe 5, 1973, p. 26–35.
58. *Raport preliminar privind săpăturile de la Bratei, jud. Sibiu (1959–1972)*, Materiale 10, 1973, p. 191–201. (în colaborare cu Ion Nestor).
59. *Raport preliminar asupra săpăturilor din 1979 de la Ariușd, jud. Covasna*, CAMNI 4, 1981, p. 3–6. (în colaborare cu Doina Galbenu și Székely Zoltan).
60. *Săpăturile arheologice de la Bratei, jud. Sibiu*, Materiale 15, 1983, p. 449–451.
61. *Săpăturile arheologice de la Ariușd (jud. Covasna)*, Materiale 16, 1986, p. 45–47.
62. *Săpăturile arheologice de la Bratei (jud. Sibiu)*, Materiale 16, 1986, p. 190–193 (în colaborare cu Ligia Bârză și Constantin Ittu).
63. *Așezarea din epoca bronzului de la Bordești-Vrancea*, Vrancea. Studii și comunicări V–VII, 1987, p. 7–16 (în colaborare cu V. Georgescu, Gh. Asanache, Gh. Fistoc, D. Șerbu).
64. *Stațiunea de la Bratei, jud. Sibiu*, Materiale 17, 1993, p. 435–437.
65. *Sărata Monteoru, jud. Buzău*, CCA (Campania 1995), Brăila, p. 104–105.
66. *Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău*, CCA (Campania 1997), Călărași, p. 67.
67. *Sărata Monteoru. Săpăturile arheologice din Poiana Scorușului din 1952 și 1954*, Materiale S.N. 1, 1999, p. 41–58. (în colaborare cu Ligia Bârză).
68. *Săpăturile de la Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău. Raport preliminar (1996–2005)*, Materiale S.N. 2, 2007, p. 75–94.

Recenzii:

69. Petre I. Roman, „Cultura Coțofeni”, Dacia N.S. 21, 1977, p. 386–388.

Alte contribuții:

70. în J. Filip (Hrsg.), *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas* 1, 1966 și 2, 1969, vocile: Dridu (p. 306–307); (cultura) Monteoru, p. 849–850; (situl) Sărata Monteoru, p. 1202–1203; (necropola sec. VI-VII) Sărata Monteoru, p. 1203; despre Eugenia Zaharia, p. 1656.
71. în D. M. Pippidi (ed.), *Dicționar de istorie veche a României*, București, 1976, vocile: (Cultura) Dridu, p. 246–248; (Cultura) Monteoru, p. 411–415.
72. în *Enciclopedia dell'Arte Antica*, vocile: Cultura Monteoru și Cultura Perieni/Periam-Pecica.

În urmă cu mai bine de 5 ani, în luna decembrie a anului 2005, am început cu Eugenia Zaharia un dialog despre arheologia românească, la a cărei dezvoltare fusese martoră (dar și contributor activ) timp de șapte decenii. Interesul nostru primar în această discuție viza personalitatea lui Ioan Andrieșescu, subiectul tezei noastre de doctorat, profesor pe care Eugenia Zaharia l-a audiat în perioada anilor 1941–1944, la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității din București.

Dialogul nostru a început cu un interviu, înregistrat pe casetă audio, și a continuat cu un schimb de scrisori, în care Eugenia Zaharia a răspuns cu multă amabilitate întrebărilor noastre. Un interviu similar am realizat și cu domnul Mircea Petrescu-Dâmbovița, decanul de vârstă al breslei noastre arheologice, fost asistent onorific al lui Ioan Andrieșescu. În mod aproape natural, discuția noastră nu s-a rezumat doar la Ioan Andrieșescu, ci s-a extins la întreaga perioadă de început a carierei științifice a Eugeniei Zaharia, perioada tulbură a deceniilor patru și cinci ai secolului trecut.

Materialul prezentat mai jos reprezintă o îmbinare a informațiilor transmise de către Eugenia Zaharia, oral și în scris. Din rațiuni editoriale, am eliminat numeroase pasaje care priveau atmosfera culturală a perioadei interbelice, pasaje (uneori polemice) care priveau raporturile dintre diverși membrii ai Institutului de Arheologie sau unele considerații privind arheologii în activitate. De asemenea, am redus la minim considerațiile de ordin științific, privind diversele abordări din arheologia românească, care nu își găseau locul în cadrul unui demers cu rol comemorativ. Modificările de formă au fost sumare și ele au vizat în general doar uniformizarea unor forme de exprimare caracteristice comunicării orale. În rest, am păstrat neatins stilul simplu, lucid, sincer, al Eugeniei Zaharia.

De-a lungul dialogului nostru, am fost impresionat de modestia sa și de atașamentul față de valorile simple ale vieții, reguli care i-au ghidat și activitatea științifică, ca și față de memoria mentorului său, profesorul Ion Nestor.

Destinat unei utilizări private și selective, acest material, publicat aici, parte a unui dialog încheiat prea devreme, se dorește un modest tribut adus activității neobosite, fără compromisuri, și, în general, unei vieții dedicate arheologiei de către doamna Eugenia Zaharia.

*

Cătălin I. Nicolae: Povestiți-ne, vă rog, stimate doamnă, despre Bucureștiul copilăriei și adolescenței dumneavoastră, despre primii ani de școală.

Eugenia Zaharia: Toți anii de învățământ, 1929–1945, i-am făcut între cele două războaie mondiale, într-o țară întregită, în perioada monarhiei, sub trei regi: Ferdinand, Carol II, Mihai I. Am putut învăța Istoria Națională și Istoria universală corect, fără cărți sau identități secrete. Se putea exprima liber, argumentat și

răspunde corect, civilizată. Fără duplicitate. Acest lucru îl consider foarte important pentru formarea generației acelor ani. Și toate etniile din țară aveau grădiniță, școală, ziar, teatru, biserică în limba maternă.

Liceul l-am urmat la Școala Ortodoxă – externat – și cuprindea opt clase. Primele patru clase formau cursul inferior. După examenele de sfârșit de an, la toate materiile, se dădea încă un examen special (de capacitate), după care treceai în cursul superior de liceu. Uniforma și programul de învățământ erau respectate cu strictețe absolută. La uniformă școlii se purta crucea (pe care era și numărul matricol) atârnată de o panglică tricolor.

Profesoarele noastre de istorie erau foste studente ale lui Vasile Pârvan – Clemeța Bengeanu și Dra Slăvescu (vară sau soră a lui Victor Slăvescu). În clasele I și V se preda Istoria Veche; în clasele IV și VIII – când era de trecut capacitatea și bacalaureatul – învățam Istoria Românilor. În ceilalți ani învățam istoria medie, modernă și contemporană universală.

Pentru Istoria Veche, cel mai bun manual era cel al profesorului Oreste Tafrali, ca și cel pentru Evul Mediu. Cuprindea multe texte de lectură și cele mai multe informații despre descoperirile arheologice. Tot în acele manuale, de Istorie Veche și de Istoria României, erau și primele informații despre preistorie în general și despre Preistoria României în special. Se insista mai mult pe perioada geto-dacică. Aceste lecții scrise și transmise verbal de profesoare au fost primele informații precise despre arheologia preistorică și greco-romană pe care le-am căpătat. Dar, fără să realizez nici ce anume însemnează ele și nici nu m-a dus gândul că m-aș putea vreodată instrui în această direcție.

Tot în programul de învățământ, începând din cl. VI-a, intrau și Filosofia, Psihologia, Logica, Etica și Sociologia. Învățam toate sistemele sociale, inclusiv marxism-leninismul și comunismul. Nu cred, nu-mi aduc aminte, ca unul dintre sistemele sociale să fi fost prezentat mai pe larg decât trebuia, mai insistent decât celelalte sisteme. În 1940, toate cele patru materii intrau în programul bacalaureatului. Am avut-o profesoară pe Adela Cruceanu (soția poetului Mihai Cruceanu – comunist). Îi păstrez cel mai frumos respect pentru modul limpede, deschis în care expunea. Am înțeles de la ea mult mai complex, mult mai clar, ce este comunismul, decât mai târziu, de la lecțiile de învățământ ideologic.

Cătălin I. Nicolae: De unde ideea de a face arheologie?

Eugenia Zaharia: Eu nu pot să spun că din liceu am plecat cu ideea arheologiei. Am plecat cu o altă idee, cu aceea a istoriei românești. Profesorii noștri de istorie erau atât de atașați de profesia lor, încât se poate spune că pentru ei nu era de fapt o profesie, ci era un cult, era o obligație și o datorie a lor de a promova ideile vremii, de a le răspândi mai departe. Să nu uităm că ne aflăm în anul 1940. E greu să vă redau în momentul de față atmosfera de atunci, nu avem timpul necesar, să vă redau drama pe care a trăit-o toată populația românească în momentul în care s-a rupt Basarabia, s-a rupt Dobrogea, pentru care luptaseră bieții români secole de-a

rândul și pentru care suferiseră atât. A fost atunci un moment foarte critic pentru țară, iar noi în liceu am avut norocul unor profesori foarte distinși. Vedeți, eu vă mărturisesc că abia în facultate mi-am dat seama de ce profesori minunați am beneficiat noi în liceu, căci nu erau făcuți pe carnetul de partid...

Cătălin I. Nicolae: Când ați început studiile universitare?

Eugenia Zaharia: Cu aceste cunoștințe dobândite în liceu, pe care le-am menționat sumar, mai înainte, am dat examen de admitere la Facultatea de Litere și Filosofie, secția Istorie. Am fost admisă cu nota 8.

Cătălin I. Nicolae: Vorbiți-ne, vă rog, despre corpul profesoral din Facultatea de Istorie.

Eugenia Zaharia: În anii în care am urmat eu Facultatea, profesorul George Brătianu, venit de la Iași, cel care avea să fie al doilea profesor martir de la catedra de Istorie Universală (1953) a ținut două cursuri: 1) Istoricul Mării Negre; 2) Evoluția Ideii de Naționalitate. Erau idei și fapte care trebuiau cunoscute, lămurite în acei ani grei, de război (1940–1944). Intra în sala de curs cu un teanc de cărți sub braț; ni le arăta pe rând, în timpul prelegerii, prezentându-le și referindu-se, în același timp, la conținutul lor, pro și contra ideilor pe care le expunea.

În aceeași ani, am audiat un curs despre Colonatul Roman (în limba franceză), ținut de profesorul Beck, refugiat din Belgia.

Profesorul C.C. Giurescu a ținut un curs foarte încărcat de date despre Domniile Fanariote. Toate schimbările domnilor erau urmărite calendaristic după toate izvoarele contemporane, turcești, românești și ale tuturor diplomaților străini din Constantinopol. Seminarul se ocupa însă de dregătorii: semnalarea lor în documente și evoluția lor; organizarea politică și administrativă a teritoriului celor trei noi provincii românești.

Conferențiarul Victor Papacostea ținea un curs și un seminar despre Istoria Românilor din Peninsula Balcanică. După doi ani, conferința s-a transformat în catedră. Au fost dintre prelegerile cele mai interesante și mai pline de conținut la care am asistat. Era un profesor cu mare talent oratoric și diplomatic, audiat de multe persoane – mulți erau studenți, care nu dădeau examen. Atașat, clar, de această lume românească risipită în Balcani, a întemeiat Institutul de Studii Balcanice și revista *Balcania*, deschisă oricui, începând chiar cu cei interesați de preistorie.

Profesorul Theofil Sauciuc-Săveanu venea de la Cernăuți, în locul profesorului Scarlat Lambrino, plecat din țară. Se trăgea dintr-o familie de patrioți bucovineni. Persoană de mare prestigiu după Primul Război Mondial, a fost unul dintre cei propuși pentru regență, la prima domnie a regelui Mihai. A predat un curs de Istoria Greciei, începând cu preistoria. La seminar lucram pe texte din scriitorii-istorici greci. Cei de la Filologia clasică se descurcau ușor, noi, ceilalți, cu un an de greacă în liceu, lucram greu. De aceea, cu noi, lucra chiar profesorul. Era, ca cei mai mulți profesori, de o rară blândețe, răbdare și politețe excesivă. Cât a

fost Sauciuc-Săveanu decan, am beneficiat, de multe ori, de bilete gratuite la concertele de la Atheneu.

Câțiva dintre noi am încercat să învățăm greaca la Institutul Francez de Studii Bizantine, cu părintele Vitalien Laurent, cel mai bun sigilograf, pentru istoria Bizanțului. Începusem lecțiile prin anul III. Eram fericiți că aveam ocazia să învățăm cu un savant de un asemenea prestigiu. Războiul însă a încheiat și această încercare, Institutul a fost închis, iar Părintele Laurent și ceilalți au părăsit țara.

Profesorul Nicolae Bănescu, bizantinolog de mare reputație, prieten cu Nicolae Iorga, intra și își încheia lecția cu precizie de ceasornic, salutându-ne la plecare. Nu lăsa pe nimeni la examen. Dacă nu-ți putea da o notă bună, te ruga să mai vii. Procedând astfel, trebuia să înveți. Toate prelegerile le ținea în picioare, iar numele proprii le scria în grecește pe tablă. Pagini importante din Istoria Bizanțului, legate de teritoriile noastre, sunt scrise de el și rămân. După Primul Război Mondial, fusese trimis profesor și la Cluj. Era nevoie de o prezență românească de prestigiu, de profesori valoroși. Același rol l-au avut și profesorii Naum și Bezdechi.

În noiembrie 1940 s-a produs moartea lui Nicolae Iorga, în condiții atât de dramatice. Fiecare profesor și-a consacrat ora unei evocări închinată lui Nicolae Iorga. Mulți profesori și studenți l-au plâns ca pe un părinte. Atunci am aflat multe despre N. Iorga de la profesori și de la studenți. De la cei tineri am auzit că era de o rară bunătate, pe măsura geniului lui, că îi ajuta foarte mult pe studenți. După Primul Război Mondial s-a ocupat intens de tineretul din Basarabia și Bucovina, militând pentru a li se acorda burse și locuri în învățământ; i-a introdus în viața românească.

Profesorul I. D. Ștefănescu ținea cursul de Istoria artei bizantine, orientale și vechi românești. Era profesor la Universitatea Catolică din Paris și la Bruxelles. Devenise profesor prin concurs și cu dispensă de la Sf. Părinte, pentru că era ortodox și a refuzat să treacă la religia romano-catolică. L-au prețuit însă, așa de mult, încât i-au dat dispensă pe viață. Avea patru ore de curs (câte două consecutiv), plus seminar patru-cinci ore. Multe seminarii le-am ținut la monumentul respectiv, dacă era în București sau în apropierea orașului (biserica Doamnei, biserica Colții, paraclisul Patriarhiei, biserica Cotroceni). În afara orelor de la Facultate, a mai ținut la Patriarhie un curs special despre pictura bisericească, cu referire mai ales la tehnici și restaurare.

Describea mai întâi arhitectura monumentului, apoi, în interior, întreg programul iconografic, adică explica traducând literar fiecare scenă, fiecare personaj. Trebuia să cunoști istorie, mitologie, religie (greacă, orientală, romană), doctrina creștină, liturghiile orientale și apusene. Examenul consta dintr-un număr de întrebări (nu cu bilete) și probă cu fotografii, pe care trebuia să recunoști monumentul, materialul, tehnica; de unde provenea; datarea; cititul unei inscripții, dacă se nimerea. În anul I am lăsat acest examen pentru toamnă, ca să mă pregătesc bine! Am dat examen timp de o săptămână; am luat suficient și un premiu pentru lucrarea de seminar.

Lecțiile erau însoțite de proiecții cu diapozitive. Acest material didactic costa, pentru fiecare lecție, între 8000 și 12000 lei. Din partea Facultății, catedra avea alocați numai 10.000 lei, adică numai pentru o singură lecție. Seminarul a fost ajutat de regele Mihai. Profesorul ținea lecția întâi regelui și reginei-mame, după care materialul era dăruit seminarului. Din păcate, cred, diapozitivele s-au risipit; două cutii sunt și acum la mine, la Institut.

Ne-am luat „rămas bun” de la profesorii N. Bănescu și I. D. Ștefănescu, invitându-i la o înghețată la Capșa, în primăvara anului 1948. Se făcuse epurarea și în învățământul superior. Bănescu ne-a dăruit cartea lui despre Ducatele bizantine Paristrion și Bulgaria.

Nu pot să nu menționez prezența în Facultate a unui alt mare profesor și om de înaltă cultură, care a fost D. M. Pippidi – epigrafist și istoric al antichității. Cunoștea și Evul Mediu, mai ales Bizanțul, tot așa de bine ca și antichitatea. Nu mi-a fost profesor, dar am avut prilejul să-l audiez timp de vreo trei ani, când mi-am făcut stagiul pentru doctorat. Ținea lecții despre cultura și civilizația greacă; sunt de neuitat lecțiile sale despre epopeile homerice.

Un alt profesor care nu poate fi omis din ansamblul marilor noștri dascăli de la Facultate, a fost Ioan Hudiță. Venit tot de la Iași, ca și D. M. Pippidi. Ne-a ținut curs despre Istoria Modernă Universală, după Renaștere și Reformă. Se purta frumos cu noi, era prietenos, totdeauna bucuros dacă veneam la așa zisele „consultații”. Era foarte apropiat de studenți. Nu-l deranjam niciodată dacă-l întrebam ceva. A fost scos din Facultate la „ Reforma învățământului”, după care au urmat și alte necazuri.

Cătălin I. Nicolae: Care era structura anului universitar?

Eugenia Zaharia: În vederea obținerii Diplomei de Licență, învățământul superior de Istorie era organizat cu șase cursuri – șase materii, pe care le urmai astfel: trei din acestea timp de patru ani, iar celelalte trei numai câte doi ani. Bineînțeles că puteai urma mai multe cursuri, cu sau fără a da și examen.

Cătălin I. Nicolae: Cum arăta Seminarul de Arheologie Preistorică, cine se ocupa de el?

Eugenia Zaharia: Sediul arheologiei era la etajul IV în vechea Facultate. Era biblioteca, cancelaria profesorului, sala mare de seminar cu vitrine în care erau piese autentice și multe fotografii cu asemenea materiale. De toate se îngrijea Corneliu Mateescu, asistentul catedrei, fiu de învățător din Vâlcea. Tot acolo ținea și el un seminar de introducere în arheologie.

După ce Mateescu a fost concentrat și plecat pe front, profesorul Ioan Andrieșescu ne citea din scrisorile lui. Îl considera un erou și pe bună dreptate: de două ori decorat cu *Ordinul Mihai Viteazu*, primise ca răsplată un lot de pământ pe lângă Hărman. După război i l-au luat. După mișcarea din 1989, și-a cerut dreptul lui înapoi, dar i s-a oferit în alt loc, pe care el l-a refuzat.

Cătălin I. Nicolae: Ce ne puteți spune despre Ioan Andrieșescu?

Eugenia Zaharia: L-am avut profesor în ultimii lui trei ani de viață. Ultimul examen l-am dat la el acasă, pentru că nu se mai putea deplasa. În urma unui cancer la sinus, operat la Paris cu ani în urmă, făcuse o paralizie facială. În ultimii lui ani de activitate nici nu mai lucra pe teren. Trimitea totuși studenți (niciodată studente) pe șantierele lui Ion Nestor.

În perioada în care am fost studentă a ținut două cursuri: unul de Istoria arheologiei și altul privind Epoca bronzului. Dintre aceste două cursuri, Istoria arheologiei ne-a atras, ne-a influențat mai mult să alegem arheologia ca materie de licență. Ne-au fost prezentate rând pe rând marile descoperiri care au întregit istoria umanității, mai ales cele legate de preistoria Greciei: Creta, Mykenai, Tyrins, Troia etc. Apoi începutul arheologiei clasice cu J. J. Winckelmann, formarea colecțiilor și treptat a marilor muzee: Luvru, British Museum și Kaiser Friederich etc. Aceste expuneri, însoțite de o mare bogăție de informații, luminau istoria străveche a umanității, istorie întemeiată pe documentele arheologice, care se completau cu cele pe care le învățam la Istoria antică. Anul IV l-am terminat audiind lecții de literatură greacă, materie cu care puteam înlocui arheologia. O parte dintre noi, cei de la Filologia Clasică, și-au putut da Licența în 1944. Noi ceilalți a trebuit să așteptăm pe noul profesor de arheologie, căci Ioan Andrieșescu murise în 17 decembrie 1944. Noul profesor, Ion Nestor, ne-a acceptat să ne prezentăm la licență în sesiunea iunie 1945, după audierea unui curs și după ce am lucrat și în seminar.

În anul I, la profesorul Andrieșescu, eram obligați să citim *Istoria arheologiei* a lui Alexandru Odobescu și *Getica* lui Vasile Pârvan. La sfârșit de an trebuia să prezentăm un caiet cu desene în tuș, în care să fie reprezentate toate piesele caracteristice fiecărei perioade. Desenele le copiam după mai multe lucrări indicate sau alese de noi – mai ales după Dechelette.

În anul I făceam și un seminar (cu asistentul Corneliu Mateescu) cu desene pe tablă și fotografii pentru a vedea și a învăța tot ceea ce caracterizează fiecare epocă, cu subdiviziunile cunoscute.

Cătălin I. Nicolae: Care era relația dintre Andrieșescu și restul corpului profesoral?

Eugenia Zaharia: Profesorul Ioan Andrieșescu n-a folosit niciodată cuvinte agresive și nici nu și-a criticat colegii față de noi, studenții. În anul I am avut ca lucrare de seminar Epoca bronzului. Am folosit foarte mult *Îndrumări în Preistorie* de D. Berciu. După ce am prezentat lucrarea, mi-a adresat mie și colegilor, o observație foarte serioasă, dar într-o formă blândă: „să fiți totdeauna atenți, ca atunci când faceți o lucrare, să știți de unde, de la cine luați”. Am înțeles mult mai târziu ceea ce a vrut să spună.

Cătălin I. Nicolae: Care era relația lui Andrieșescu cu Ion Nestor?

Eugenia Zaharia: Relațiile lui Andrieșescu cu Nestor erau foarte bune. Dovadă sunt scrisorile dintre ei, din care reiese respectul pe care Nestor, care între timp își

făcuse doctoratul în Germania, la Marburg, îl păstra profesorului său și, pe de altă parte, considerația pe care Andrieșescu i-o acorda fostului său elev. De altfel și lucraseră împreună la Sărata Monteoru în 1926–1927 și se cunoșteau bine. Ion Nestor ne-a vorbit deseori despre convorbirile pe care le-au avut în acei ani de lucru împreună. Andrieșescu era un om foarte cultivat, foarte citit, cu multe călătorii de studii și de perfecționare în centre universitare străine. L-a considerat pe Nestor ca fiind cel mai bun și, de aceea, pentru a învăța să lucreze, pe studenți, ca și pe asistentul său (Corneliu Mateescu) îi trimitea tot pe șantierele lui I. Nestor. În 1937–1939 l-a vizitat pe Nestor la săpăturile de la Sărata Monteoru și a fost mulțumit. De aceea, văzând modul nou de lucru în cercetarea arheologică, nu a mai publicat săpăturile lui H. Schmidt din 1917–1918 și nici pe cele proprii din 1926–1927.

Cătălin I. Nicolae: Care era relația dintre Andrieșescu și Vladimir Dumitrescu?

Eugenia Zaharia: Pot da numai câteva informații. L-am auzit pe Vl. Dumitrescu vorbind frumos despre Ioan Andrieșescu, menționând că îl lăudase totdeauna pentru modul clar în care vorbea, în care-și exprima părerile. Profesorul Andrieșescu ne-a trimis odată cu Corneliu Mateescu să vizităm Muzeul Național de Antichități, ca lecție de seminar. A adăugat că el nu poate merge să ne conducă, deoarece fusese îndepărtat de la direcția Muzeului fără motivare. Director era atunci Vladimir Dumitrescu, care ne-a făcut o prezentare foarte clară a lucrurilor expuse în Muzeu.

Cătălin I. Nicolae: Care a fost primul șantier arheologic pe care ați mers?

Eugenia Zaharia: Primul șantier pe care-am lucrat a fost Sărata Monteoru, în 1945, după Licență. Aici, am început să cunosc și să înțeleg ce însemnează o cercetare arheologică; și „cum se stă de vorbă cu pământul”, adică cum dintr-o depunere arheologică poți primi atâtea informații care să reconstituie situații și fapte petrecute în trecut, într-o perioadă lipsită de izvoare scrise. Eram împreună cu Alexandrina Alexandrescu, Eugen Comșa și cu încă un coleg, care s-a retras la câteva zile. Se lucra 10 ore zilnic (7–12; 14–19).

Ni s-a explicat, rând pe rând, cum se judecă o situație în teren, raportul dintre plan și secțiune, semnificația fiecărui element întâlnit în săpătură, în depunerea arheologică. Am aflat cum te orientezi în teren și cum se începe o săpătură – printr-un sondaj sau mai multe odată – pentru a cunoaște natura locului și succesiunea depunerilor arheologice. Astfel, am început să cunosc ce însemnează arheologia și documentul arheologic ca izvor autentic.

Ne înscriesem la doctorat și urma să frecventăm Facultatea și Seminarul, participând și la săpături. În același timp lucram și la Muzeul Național de Antichități, Institutul de Arheologie de astăzi: spălăm materialul, marcam și puneam în ordine arhiva cercetărilor de la Monteoru (împreună cu A. D. Alexandrescu).

În 1947 am lucrat toată vara, până în octombrie, la Glina (cu A. D. Alexandrescu, E. Comșa și Irina Cassan Franga). Am luat cunoștință cu neoliticul din Câmpia

munteană și cu epoca timpurie a bronzului – cultura Glina III. În această așezare s-a făcut, în 1927, prima stratigrafie a depunerilor neolitice și a bronzului, în fapt a fost prima săpătură stratigrafică din România.

În 1948, s-a organizat primul șantier școală la Zimnicea – așezarea și necropolă tumulară getică, una din vechile săpături începute de Andrieșescu. Au participat toți membrii M.N.A și din centrele importante din țară. În afara grupului de conducere – I. Nestor, M. Petrescu-Dîmbovița, Corneliu Mateescu și a membrilor aflați permanent la lucru, cu obligații bine stabilite pe sectoarele șantierului: Vlad Zirra, Eugen Comșa, A. D. Alexandrescu, Irina Casan Franga, Eugenia Zaharia, au mai participat și alți membri M.N.A, precum profesorii Radu Vulpe și Emil Condurachi, precum și mulți alții pe o durată de timp variată. A fost adus și prof. Raul Călinescu cu echipa lui, care au pus în plan tot terenul, cu movilele vizibile, care urma să fie cercetat arheologic. După aceea s-au plasat primele 5 secțiuni de sondaj. Fiecare dintre noi urma să supravegheze într-un loc, având toată răspunderea: materialul, notele, planurile. Deși supravegherea era permanentă, la sfârșit fiecare săpătură era judecată, analizată, în plen, de întregul colectiv. Era pentru prima dată la noi când se lucra cu un număr foarte mare de arheologi, unii începători, alții mai experimentați, pentru a cuprinde în cercetare un spațiu atât de întins. Tot atunci s-au înzestrat șantierele, respectiv arheologii, cu instrumentele necesare săpăturii și unor înregistrări corecte: șpaclu, pensulă, măturică, metru, busolă, rulete, fir cu plumb, hârtie milimetrică, planșete. De achiziționarea acestor instrumente s-a ocupat mai mult Corneliu Mateescu. Din tot ce a comandat (planșetele) și a cumpărat, unele ustensile mai sunt și azi bune de folosit.

Colegii care nu folosiseră încă la săpături cele menționate mai sus, îl porecliseră pe profesorul Nestor, mmm = milimetrică, metru, măturică. Dar pe urmă le-au trebuit la toți.

La fel a procedat pe Câmpul Șanțurilor la Suceava și la Cetatea Șcheia. În secțiunile făcute „citeai ca într-o carte” situația din teren. În acest fel înțelegeai, știai și ce trebuie făcut.

Cătălin I. Nicolae: Cum credeți că a influențat regimul comunist arheologia?

Eugenia Zaharia: Odată cu „Reforma” din 1948 au fost înlăturați mulți specialiști din învățământ și din corpul de cercetare; în același timp și multe, foarte importante, dintre rezultatele obținute de istoriografia și arheologia românească au fost înlăturate. Se încerca, forțat, să se justifice istoric și arheologic (și chiar cu câștig sporit) situația geo-politică de după război.

De exemplu, slavii trebuiau găsiți și arheologic. Istoric, unii considerau că slavii au fost și au rămas în spațiul carpato-dunărean. Această acțiune a influențat în special arheologia mileniului I, în care subiectul principal este continuitatea daco-romană la nordul Dunării. Pentru aceasta, istoria cuceririi Daciei de către romani a fost sucită, inversată, în sensul interpretării ca o invazie, ca un soi de colonialism; la fel și pentru perioada bizantină a Imperiului Roman de Răsărit. Așa

că, în acest scop s-au alocat fonduri serioase pentru cercetare. Și s-au găsit daco-romani, romanici și români. Printre ei și slavi. Nu seamănă însă unii cu ceilalți. În acest fel, doar, a fost o contribuție pozitivă a amestecului politicului în arheologie. Se mergea însă pe ideea unei românizări târzii (sec. XI–XII) a regiunilor noastre răsăritene și sudice.

Au fost însă și greutăți mari de învins. Pentru noi n-a fost deloc ușor; dar rezultatele obținute au fost aproape neașteptate și trebuiau apărate, argumentate cu orice sacrificiu. Pentru ținuta corect științifică, mulți oameni au fost îndepărtați din cercetare și din învățământ. Epurările se făceau des, aproape anual, pentru a limpezi drumul acelora care ne găsiseră spațiul de formare al românilor la sudul Dunării sau numai în spațiul intracarpatic. În 1961 (când am scris monografia *Dridu*), trei dintre noi am fost eliminați – Eugenia Zaharia, Corneliu Mateescu și Gh. Bichir.

Mulți ani după război, șantierele arheologice au fost vizitate și controlate de către profesorul Traian Săvulescu, președintele Academiei, de Mihail Roller, activist de vârf al P.C.R., însoțiți de Ion Nestor (ca specialist) și încă de un număr important din rândul cadrelor noi din învățământ. Rolul profesorului Nestor era acela de a controla săpătura din punct de vedere al metodei și de a da cele mai bune îndrumări. Dacă cereai, justificat, ți se mărea și fondul de săpături. Aceste vizite au avut și rolul de a valorifica imediat, pe țară, unele descoperiri și rezultate obținute.

Cei care au studiat în URSS veneau cu „aspirantura” și au fost încadrați direct ca cercetători principali. Noi, ceilalți, am mai așteptat mulți ani până ni s’a permis (fără „aspirantură”) să obținem acest grad; și-l obțineam în alte condiții. Eu, de exemplu, am dat examen cu trei profesori, alții fără examen.

Ultimul care și-a dat doctoratul după vechea lege a fost M. Petrescu-Dîmbovița, în primăvara anului 1947. După aceea, odată cu reforma învățământului (1948), pentru multă vreme nu și-a mai putut da nimeni doctoratul. Legea nouă s-a aplicat anticonstituțional, retroactiv, deși generația noastră își făcuse stagiul complet: lucrări, examene, participare la săpături, taxele plătite. Abia prin 1964 ni s-a permis și nouă, românilor, să ne dăm doctoratul în țară. Erau de învățat 5000 (cinci mii) de pagini de marxism-leninism, la care se adăuga limba rusă la examenul de admitere. Ambele erau eliminatorii. A mai trecut un an și ceva, până când s-a dat derogare pentru cercetătorii principali. Aceștia puteau acum trece direct la susținerea tezei, fără examen de admitere. Așa, începând din 1967, și-au putut da doctoratul și cei din generațiile de după 1948.

Cătălin I. Nicolae: Cum apreciați starea actuală a arheologiei românești raportat la perioada comunistă?

Eugenia Zaharia: Înainte de 1989 se lucra în Institut până seara târziu. Se purtau zilnic discuții lungi asupra descoperirilor făcute. Asemenea discuții erau foarte importante pentru că puteai confrunța toate părerile, toate interpretările, ca să te poți opri la un adevăr solid argumentat. Atât timp ne consumau aceste discuții, încât atunci când trebuia să predăm lucrarea de plan, veneam pe la 6 dimineața în

Institut ca să lucrăm în liniște. Ne consultam între noi asupra tuturor descoperirilor. Aceste practici au dispărut. Rar te mai întreabă câte cineva, care dorește să afle și altă opinie. Fiecare, probabil, consideră că este perfect de bine pregătit, oricum suficient pentru a nu mai întreba pe nimeni nimic. Numărul comunicărilor a scăzut; au scăzut și fondurile de cercetare și cele pentru restaurări.

Generația elevilor lui Vasile Pârvan s-a stins. Toți au avut autoritate, erau respectați și ascultați de noi, cei mai tineri. Erau „însăunați” de Vasile Pârvan și confirmați de rezultatele muncii lor. Nu o dată mi-a fost dat să aud „sunt adus de Vasile Pârvan”; „am lucrat cu Vasile Pârvan”. Generația trecută s-a bucurat și s-a „întemeiat” pe autoritatea științifică și morală a lui Vasile Pârvan.

Se simte clar tendința de distanțare de linia Odobescu-Tocilescu-Pârvan-Nestor. Nu se mai face practică, învățătura de teren pe lângă unul mai experimentat a devenit un lucru rar. Profesorul Nestor ne-a luat la săpături în primii trei ani (1945–1947) pe cheltuiala noastră. În 1948–1949 ni s-a plătit întreținerea. Ne-a numit la M.N.A abia în 1950, după ce s-a convins că suntem capabili să lucrăm în domeniul arheologiei. Momentul pe care-l trăim acum în desfășurarea activității Institutului cuprinde destulă confuzie. Dar personalul în activitate este majoritar tânăr. Sunt destui care, în urma unor stagii și călătorii de studii în alte centre de cercetare, vor urma cu siguranță, drumul cel mai bun în arheologia românească.

Cătălin I. Nicolae: Care credeți că este cea mai bună operă de arheologie publicată în România?

Eugenia Zaharia: La data când s-a publicat, în 1932, *Standul (Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien n.n.)* a fost considerat de G. Childe ca „scris cu mână de maestru”; iar Universitatea din Marburg unde Nestor a susținut această lucrare și conducătorul său de doctorat, profesorul Gero von Merhart, au scris că pentru această lucrare au primit numai laude.

Mai târziu, în *Istoria Poporului Român* (apărută sub conducerea lui Andrei Oțetea), întâlnim câteva capitole scrise tot de Ion Nestor. Ca să scrii în acest fel, trebuie să ai cu adevărat o trăire, o emoție puternică pentru acest subiect. În toată literatura arheologică românească nu cunosc un text mai cizelat, o sinteză mai clară asupra preistoriei țării noastre și a perioadei de formare a poporului nostru. Reproduc aprecierea lui D. M. Pippidi: „în sfârșit, am înțeles ce s-a petrecut în preistoria țării noastre!”.

Cătălin I. Nicolae: Cine credeți că merită titlul de cel mai bun arheolog român și de ce?

Eugenia Zaharia: Am lucrat, timp de 30 de ani, cu profesorul Ion Nestor, pe șantiere din perioade diferite, în așezări și necropole. Am văzut cum se orienta în teren, cum continua lucrul după primele sondagii și cum judeca fiecare situație întâlnită. Au învățat de la el arheologi din întreaga țară. Prezența la înmormântarea lui a arheologilor veniți din toată țara, și unguri, și sași, ar fi o suficientă dovadă a respectului și prețuirii de care s-a bucurat, atât din partea celor vârstnici, cât și din

partea celor tineri. Chiar cei cu care nu „s-a înțeles” au recunoscut că este cel mai bun, cel mai bine pregătit și înzestrat cu o intuiție ieșită din comun.

■ Interviu realizat de *Cătălin I. Nicolae*

DISCURS FUNERAR PREZENTAT ÎN NUMELE
INSTITUTULUI DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN” LA CEREMONIA
DE ÎNMORMÂNTARE A EUGENIEI ZAHARIA

Îndoliată familie, întristată adunare,

În acest început furtunos de vară, doamna Eugenia Zaharia ne-a părăsit pe neașteptate, cu discreția care a caracterizat-o o viață întreagă. Pe neașteptate, găsindu-ne nepregătiți, pentru că, cu puțin înainte de a deveni nonagenară, după o activitate neîntreruptă de șase decenii, doamna Zaharia era mereu o prezență vie în Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” și în lumea arheologică românească. În ultimile săptămâni și luni a fost mereu printre noi, a participat cu interes la reuniunile științifice ale Institutului. Se pregătea pentru o nouă campanie de săpături la Sărata Monteoru – a câta oare? –, în acel loc simbolic al arheologiei românești și europene, pe urmele lui Hubert Schmidt, Ioan Andrieșescu și Ion Nestor. În aceste vremuri de criză, Muzeul Județean din Buzău, reprezentat azi aici, reușise să-i asigure finanțarea unei, iată, ultime campanii de săpături, iar doamna Zaharia era pregătită să urce din nou pe „Cetățuia” mult iubită pentru a-i smulge ultimele taine.

Dumnezeu a voit altfel. A chemat-o la El cu blândețe, cu dragoste, ferind-o de marile suferințe ale bătrâneții însingurate și ale bolilor chinuitoare, răsplătindu-i credința, cinstea, devotamentul. Calități singulare pe care toți cei ce am cunoscut-o suficient de bine le-am regăsit mereu, de-a lungul anilor, în această persoană cu aparență fragilă, mereu sobru înveșmântată, aproape călugărește, cu o privire directă, senină albastră, care trăda puritate sufletească, dar și fermitate, consecvență. Datorită acestor calități și, desigur, datorită vârstei purtate cu demnitate și discreție, doamna Zaharia devenise în acești ultimi 10–15 ani, în care a fost și decanul nostru de vârstă, un simbol al continuității și al demnității pe care profesiunea și instituția noastră trebuie să le apere și să le ducă mai departe. Exprim aici, în acest fel, omagiul pe care conducerea Institutului de Arheologie (personal acad. Alexandru Vulpe, aflat azi în străinătate), colegii și colaboratorii din Institut, întreaga breaslă arheologică românească, numeroșii colegi străini care s-au bucurat de îndrumările și ospitalitatea ei, îl aduc astăzi, la despărțire Eugeniei Zaharia. Și alături de toți aceștia, omagiul celui care vă vorbește, care a avut privilegiul de se bucura de încrederea ei vreme de cincizeci de ani, din anii studenției și până în ultimele clipe. Plănuiam de curând să mergem împreună la

mormântul lui Vasile Pârvan, la Bellu, mormânt îngrijit ani de-a rândul din mijloacele ei modeste de Eugenia Zaharia, pentru a prelua cumva în numele „Asociației Vasile Pârvan” grija aceluia loc. Timpul nu ne-a mai așteptat.

Născută la 29 ianuarie 1921 în familia unui artist instrumentist, Eugenia Zaharia a frecventat între 1932 și 1940 Liceul Zoe Romniceanu, apoi, între 1940 și 1944 cursurile Facultății de litere și filosofie din București, încheiate în 1945 cu licența în istorie. Din 1947 a lucrat ca preparator la Muzeul Național de Artă, iar din 1951 ca asistent la Muzeul Național de Antichități, Institutul de Arheologie de astăzi. De atunci, pînă mai ieri Casa Macca a fost cel de-al doilea ei cămin, loc de muncă neostenită, aș spune eroică, dedicată științei arheologice. Acolo, într-o mare hală a clădirii anexe a MNA, o regăseai oricând, printre miile de obiecte descoperite la Monteoru, la Dridu, la Glăvănești, la Bratei ș.a.m.d., păstrate într-o ordine perfectă, alături de documentele de șantier, fișe, manuscrise. Multe dintre aceste descoperiri, făcute sub conducerea profesorului Ion Nestor, pe șantiere organizate și dirijate practic în teren cu un perfect simț al ordinii, disciplinei și corectitudinii de Eugenia Zaharia au fost valorificate de ea însăși: monografia Dridu, publicarea monografică a cimitirului nr. 2 de la Bratei, numeroase studii și rapoarte privind aceste șantiere și, mai ales, Sărata Monteoru. Trecând prin aceleași mâini harnice, din aceeași mină de aur a arheologiei noastre au intrat în circuitul științei descoperirile publicate de Ligia Bîrzu, Alexandrina Alexandrescu, mai nou Adrian Ioniță.

Nu este acum aici locul a analiza și evalua impactul durabil al operei lăsate în urmă de Eugenia Zaharia; evocarea celor trei șantiere arheologice este în sine suficientă pentru a măsura în mare rezultatele muncii ei de o viață. Ele o așază, fără umbră de îndoială, în rândul marilor doamne ale arheologiei românești, alături de Ecaterina Dunăreanu Vulpe și Hortensia Dumitrescu, de Alexandrina Alexandrescu, Suzana Dumitriu sau Maria Coja. Cele dintâi, din generația elevilor lui Pârvan, au produs lucrări reprezentative pentru școala parvaniană, și-au secondat cu discreție în meserie soții: Radu Vulpe și Vladimir Dumitrescu, și-au împlinit și idealul unei vieți de familie, cu corolarul ei: copiii.

Cele din urmă, între ele și Eugenia Zaharia, s-au dedicat în exclusivitate meseriei și instituției, au rămas cumva singure, sacrificând familia imediată pe altarul arheologiei. Această decizie le-a adus avantajul unei mari disponibilități profesionale, dar și dezavantajele unei expuneri dure într-o lume condusă azi încă de principiile patriarhatului și inegalității dintre sexe. Eugenia Zaharia pare să fi făcut față cu succes acestui handicap, pare să ne ofere o istorie de succes, pe care ea a trăit-o cu satisfacția idealului împlinit. Din păcate, plecarea ei precipitată ne lasă fără posibilitatea de a o întreba și de a căpăta un răspuns definitiv.

Nu este însă greu de închipuit că, în cele șase decenii de viață profesională și socială, ea a avut destule de suportat sau de înfruntat. Colaborarea ei cu magistrul unei întregi generații postbelice, Ion Nestor, devotamentul cu care l-a secondat pe șantier, în laborator, la reuniunile profesionale, a fost uneori sursa unor

dezagremente și presiuni din diferite direcții. Relevant în acest sens este raportul informatorului „Victor”, persoană de mare importanță în Institut, la 24 mai 1963, către Securitate; cu referire la Ion Nestor, agentul Victor aprecia că „un rol negativ foarte accentuat îl joacă colaboratoarea sa cea mai apropiată Zaharia Eugenia, a cărei ideologie mistică și atitudine politică net reacționară este binecunoscută”. Acuzații care pe atunci puteau să distrugă o persoană și o carieră științifică. Nu s-a întâmplat așa, dar documentul ne spune multe despre o epocă, despre o viață.

Doamna Zaharia a avut satisfacția să supraviețuiască aceluia sistem, fără a renunța la credința și la convingerile ei morale. Ea a devenit astfel, cumva, un simbol al rezistenței prin credință și convingeri morale, pe care s-a clădit o acțiune și o operă științifică durabilă. Pentru aceasta ea merită omagiul și recunoștința noastră și, în spiritul creștinătății, în care a crezut cu fervoare, în sufletul nostru, Veșnica ei pomenire.

Dumnezeu să o ierte și să o odihnească alături de cei ce i-au fost Lui plăcuți!

Mircea Babeș

ABREVIERI

AARMSI	Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București.
Acta Musei Tutovens	Acta Musei Tutovens, Bârlad.
AIIA Iași	Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, Iași.
Am.J.Dis.Child.	American Journal of Diseases of Children, Chicago
Am.J.Phys. Anthropol.	American Journal of Physical Anthropology, New York
AMP	Acta Musei Porolissensis, Zalău.
Apulum	Acta Musei Apulensis, Alba Iulia.
ActaArchCarpathica	Acta Archaeologica Carpathica, Cracovia
ArchRozhledy	Archaeologicke Rozhledy, Praga
ArhMold	Arheologia Moldovei, Iași.
ArcheologijaSofia	Archeologija. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzej, Sofia.
BAI	Bibliotheca Archaeologica Iassiensis, Iași
BCH	Bulletin de Correspondance Hellénique, Paris.
BMMN	Buletinul Muzeului Militar Național, București.
BMA	Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra Neamț
BMJT	Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
BerRGK	Berichte der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Arhaologischen Instituts, Frankfurt am Main, Berlin.
BiblThrac	Bibliotheca Thracologica, București.
BMA	Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra-Neamț.
BPS	Baltic-Pontic Studies, Poznań.
BSGR	Buletinul Societății Geografice Române, București.
Bukowiner Heimatblätter	Bukowiner Heimatblätter, Rădăuți.
CAB	Cercetări arheologice, în București, București.
CAMNI	Cercetări arheologice, Muzeul Național de Istorie a României
CC	Codrul Cosminului, serie nouă, Suceava.
CCA	Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București.
CCJD	Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
CercIst	Cercetări Istorice, Iași.
CNA	Cronica Numismatică și Arheologică, București.
Crai Nou	Crai Nou, Suceava.
Dacia N.S.	Dacia, Nouvelle Série, Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, București.
DOP	Dumbarton Oaks Papers, Dumbarton Oaks.
EAIVR	Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României
EphNap	Ephemeris Napocensis, Cluj
GodišnikSofia	Godišnik Sofijskija Univ. „Sv. Kliment Ohridski”. Istoriceskij Fakultet, Sofija.
GodišnikŞumen	Godišnik na Muzejte ot Severna Bălgaria, Şumen.
IzvestijaVarna	Izvestija na Narodnija Muzej Varna, Varna.
JArS	Journal of Archaeological Sciences, London – New York.
JBLM	Jahrbuch des Bukowiner Landes Museums, Czernowitz.
KTEMA	Civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome antiques, Strasbourg

Mitteilungen / Mittheilungen	Mitteilungen der K. K. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale, Wien.
Natura	Natura, București.
PAS	Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Berlin.
PBF	Prähistorische Bronzefunde, München.
Peuce	Peuce, Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea.
PMMB	Publicațiile Muzeului Municipiului București
PMMB	Publicațiile Muzeului Municipiului București
Pontica	Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.
PrzArch	Przegląd Archeologiczny, Wrocław.
RevIst	Revista Istorică, București
RESEE	Revue des Études Sud-Est Européennes, București.
Revista Politică	Revista Politică, Suceava.
RRH	Revue Roumaine d'Histoire, București.
SAA	Studia Antiqua et Archaeologica, Iași.
SCIVA	Studii și cercetări de istorie veche și arheologie, București.
SCM	Studii și cercetări maramureșene, Baia Mare.
Studii și materiale / Suceava	Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei, Suceava.
StComSf.Gheorghe	Studii și Comunicări, Sf. Gheorghe.
TD	Thraco-Dacica, București.